

Ключевые слова: повышение квалификации преподавателей, педагогическая культура, педагогический опыт, формы повышения квалификации преподавателей, принципы андрагогики, педагогические технологии, индивидуальное обучение.

Kaydalova L.G.

THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND PEDAGOGICAL CULTURE AS A CONDITION OF A SUCCESSFUL ACTIVITY OF THE TEACHER L.G.

The article deals with the basic theoretical and practical aspects of professional development training and pedagogical culture of teachers, which are necessary conditions of a successful teaching activity. We have discussed the topics and content of teacher training cycles and characterized the forms and methods of teaching. The author's understanding of the essence of pedagogical culture, form and ways of its formation have been discussed and given in the article.

Keywords: professional development of teachers, pedagogical culture, pedagogical experience, the forms of professional development training of teachers, the principles of andragogy, educational technology, individual training.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 7:378+371.13

*Коваль П.М.
Івано-Франківськ, Україна*

МИСТЕЦТВО – ШЛЯХ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Успішна підготовка майбутніх фахівців, сьогодні є важливою ключовою проблемою та одним із першочергових завдань вищих навчальних закладів. Перед вищою школою сьогодні ставляться значно вищі, більш гуманні цілі, на чому наголошує І. Зязюн: “Вища школа повинна, насамперед, “виводити в люди”, а вже потім в інженери, менеджери, програмісти, економісти, юристи та ін.” [1].

Постійний пошук в педагогіці нових шляхів щодо забезпечення високоякісної професійної підготовки майбутніх фахівців є дуже важливими. Свідченням цьому є соціально-політична, економічна, морально-духовна та культурно-освітня ситуація в країні. Тобто, можна

сказати, що сьогодні навчально-виховний процес не відповідає суспільному запиту та вимогам сьогодення. Причина власне у тому, що професійна підготовка та формування гармонійно розвиненої особистості включає в себе цілий ряд факторів які впливають на професійну підготовку, але їхнє врахування професорсько-викладацьким складом поки що не знаходить свого відображення у практичній діяльності.

Однією із важливих складових професійної підготовки майбутніх фахівців є педагогічна культура викладача вищого навчального закладу. Формування культури особистості у всі часи було і є актуальним питанням, і тому воно завжди є на часі. В зв'язку із цим останнім часом до цієї проблеми прикута увага філософів, політологів, соціологів, культурологів, психологів і педагогів. Викликано це побудовою в Україні нового демократичного суспільства, оскільки його демократизація обов'язково передбачає формування високого рівня свідомості кожного члена суспільства, а також високого рівня культури усього населення.

На жаль, за останні десятиліття, суспільство у своєму розвитку, просунулося дуже далеко вперед у науці, техніці. Однак, мало змінило себе у питанні культури, як важливої складової формування повноцінного суспільного середовища яке повинно базуватись на гуманістичних засадах. Тому, сьогодні формування гармонійно розвиненої особистості, її культури, повністю покладається на вищі навчальні заклади, тобто настав час педагогіки як наук, яка передбачає першочерговим формування та удосконалення самої людини.

Культура не може бути механічно перенесена на професійну діяльність викладача, вона має бути внутрішньою його потребою та потребою кожної людини, без якої професійна підготовка є безперспективною. Адже професія викладача вищого навчального закладу - одна із найбільш творчих і складних професій, в яких поєднано науку та мистецтво. Ця професія поєднує сценариста, режисера і постановника, актора, письменника, педагога, психолога та науковця, менеджера та ін. . Тобто, викладач виступає у ролі тьютора. Сьогодні позиція тьютора, беззаперечно, має стосуюнок до індивідуально орієнтованої педагогіки. «Вчитель-тьютор, - на думку В.Конева, - це не предметник, це педагог, або Учитель у власному розумінні слова та з великої літери, який працює не зі знанням-інформацією, а з культурною ситуацією, де в учня народжується знання-думка» [6]. Діяльність викладача вищої школи має високу соціальну значущість і займає одне з центральних місць у державотворенні, формуванні національної свідомості і духовної культури українського суспільства. І. Зязюн наголошуючи на професії педагога, говорить: “Тисячі професій народжуються і вмирають. Але живуть і до

цього часу найдавніші з них – хлібороба, будівельника, лікаря, вчителя. Та й серед цих вічних професій вчительська посідає особливе місце: вона – початок усіх професій. Змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути Людиною” [1,3].

У процесі науково-практичних досліджень (О.Апраксіної, В.Андрєєва, Б.Асафєва, Є.Абдуліна, Г.Березової, Л.Бондаренко, А.Верещагіної, В.Верховинця, Н.Ветлугіної, К.Василенка, А.Данилова, А.Зіміної, Є.Зайцева, І Зязюна, Л.Зязюн, Д.Кобалєвського, Л.Коваль, В.Орлова, О.Рудницької, Н.Ничкало, І.Іванової, М.Стельмаховича, Б.Тєплова, Т.Ткаченка та інших авторів) доведено, що важливе місце у професійній підготовці майбутніх фахівців займає мистецтво, що є невід’ємною складовою культури, як найбільш доступне, що проявляються у фізичній, побутово-обрядовій, музичній, громадянсько-патріотичній, та іншій трудовій діяльності. Саме мистецтво визначає рівень культурного розвитку суспільства, народу, нації, людини, особливо впливає на становлення і формування гармонійно розвиненої особистості і в той же час є найбільш дієвими впродовж багатовікової історії розвитку суспільства.

Головною метою мистецтва є особистісний духовно-естетичний розвиток, формування світоглядних орієнтацій і компетентностей у сфері мистецько-творчої культури, формування потреби творчої самореалізації та духовного самовдосконалення в процесі опанування цінностями української та світової культури.

Завданнями художньо-мистецьких засобів є:

- збагачення емоційно-естетичного досвіду, формування культури почуттів, пробудження особистісно-позитивного ставлення до мистецьких цінностей;
- опанування художньо-практичними вміннями та навичками;
- формування комплексу морально-етичних та естетичних цінностей, що забезпечують здатність керуватися набугими знаннями та вміннями у самостійній діяльності, у процесі самоосвіти;
- використання мистецтва під час викладання природничих, технічних, гуманітарних дисциплін, усвідомлення власної причетності до художніх традицій свого народу з одночасним розумінням особливостей інших національних культур світу;
- виховання культури міжнаціональних відносин шляхом вивчення звичаїв, обрядів і традицій різних народів.

Мистецтво є невід’ємною складовою духовної культури людства. Вона відкриває людині шлях до прекрасного через мистецтво. Культура

знаходиться в основі будь-якої діяльності, особливо педагогічної, а її основи необхідно закладати з раннього дитинства для того, щоб в процесі життєдіяльності вона проявлялася на найвищому рівні. Культура - це цілісний організм, і найбільш сприятливого результату досягає та особистість, яка не замикається в окремих та ізольованих видах культурної діяльності, що практикуються. У відкритій культурі й особистість повинна бути відкритою, звичайно, за умови її розвиненої духовної самостійності й самодостатності. Світ, у якому живе людина, цілісний, він є складною системою "природа-суспільство", і культура функціонує на всіх рівнях саме цієї системи. Тому напрями, за якими культура реалізує свої функції, різноманітні, хоча внутрішньоцілісні і єдині [12].

Мистецтво – водночас і творення, і пізнання світу, і спілкування. Воно покликане виховувати художній смак людини, розвивати її здатність до творчості за законами краси, без чого професійна підготовка майбутніх фахівців буде неповноцінною. Прекрасне твориться через почуттєве сприйняття людиною навколишньої дійсності, на чому наголошує І. Зязюн, і саме через почуття впливає на неї з великою силою, виховуючи через любов до прекрасного моральні якості. Коли прекрасне проходить через нашу кров, наші почуття, слухання музики, читання художньої літератури, перегляд фільму, відвідування театру та ін., наше життя наповнюється духовною красою, набуває нового змісту. Мистецтво є духовною потребою людини, воно, як повітря, без якого людина не може жити, без нього вона задихається, їй стає тісно і незатишно в житті.

“Підручником життя” для людини називають мистецтво, таким чином прагнучи підкреслити його пізнавальне значення. Адже пізнавати – значить творити, а творчість – це не лише результат натхнення, вона безпосередньо пов’язана з розвитком індивіда як основної складової суспільства. Із творів мистецтва й історичних пам’яток, що збереглися до нашого часу, ми дізнаємося про життя, традиції, ідеали краси, філософію, побут людей різних часів. Життєве призначення мистецтва полягає в його здатності порушувати важливі суспільні проблеми й тим самим впливати на світогляд та етичну поведінку людини [4].

Особливе місце у формуванні культури педагога відіграють гуманітарні дисципліни, філософія, психологія, педагогіка та інші, адже використання мистецтва у їх викладанні для студентів є найбільш прийнятним [9;10]. О. Романовський за допомогою мистецтва слова досить цікаво і влучно відтворив єдність філософії, психології та педагогіки.

О, філософіє!

*Ти помогла в житті нам розібратись.
А психологія навчила нас розумно в світ
ввійти.
Нам педагогіка дала підказку, як за справу
братисьь.
Не можна неуками по землі іти.*

Таке розуміння важливості гуманітарних дисциплін, свідчить про високу культуру педагога, який надає великого значення мистецтву, як важливої складової навчально-виховного процесу у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Мистецтво – одна з найвищих форм суспільної свідомості, у процесі якої відбувається творча діяльність у відтворенні дійсності та проектуванні майбутнього художніми засобами. Це поняття складає цілу систему різноманітних високопрофесійних досягнень людини та взаємодіє з іншими складниками культури – релігією, наукою, мораллю. Тобто це свідчить про те, що мистецтво постійно супроводжує людину в житті, воно впливає на неї, дає їй можливість бачити світ чарівним і неповторним, чим саме й залучає її до творення прекрасного.

Мистецтво є однією із форм відображення культури і відтворює життєві явища, події, історію розвитку суспільства. Тому воно виступає важливим впливовим фактором не тільки на почуття людини, а й на її волю й сприйняття всього навколишнього середовища, що переходить в емоційно-почуттєвий стан людини [2]. Адже завдання професійної освіти – це підготовка не тільки фахівця-професіонала, а й творчої особистості. Тому у професійній підготовці необхідно активізувати не тільки розумову, а й емоційно-вольову та емоційно-почуттєву сфери особистості, які є найбільшими виразниками творчого прояву. Саме на такому підході в підготовці майбутніх фахівців наголошували В. Андрущенко, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Отич, О. Романовський та інші.

Сьогодні науковцями словосполучення “Людина культури” має цілий ряд визначень та поєднує в собі велику кількість якостей особистості, але насамперед - це гуманна особистість яка має забезпечити гуманний підхід у навчально-виховному процесі. Гуманність ототожнюють з високою моральністю, в якій любов до людей передбачає милосердя, чуйність, доброту, симпатію, піклування, розуміння і їх захист. В той же час “Людина культури” – це духовно багата особистість, вона володіє високим творчим потенціалом, підґрунтям якого є мистецтво. Тобто, людина культури - це незалежна особистість, здатна на самопожертву в ім'я великої справи.

Духовність і духовна культура є підґрунтям професійної культури викладача вищого навчального закладу, яке знаходить своє відображення у професійній діяльності. Педагогічна культура розглядається як певний ступінь оволодіння професією, способами і прийомами вирішення професійних завдань на основі мистецької складової.

Виділення педагогічної культури, однієї з найважливіших складових суспільства, зумовлене специфікою педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу, спрямованої на формування особистості, здатної у майбутньому відтворювати й збагачувати культуру суспільства. Культури суспільства цілком і повністю залежить від культури педагога. Вона, як феномен педагогічної практики, існувала завжди, але мала різне соціальне й професійне направлення залежно від впливу різних чинників: політики; моралі; релігії; виховання та ін. в основі яких було мистецтво. Ще за часів Платона створення та розповсюдження культури відбувалося через мистецтво.

Значення мистецтва, як невід'ємної складової культури, в сучасному світі неухильно зростає, оскільки протистояти явищам бездуховності, зневаги до мистецьких надбань людства можна лише шляхом удосконалення творчих потенцій суспільства, усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей і розуміння перспективи гуманітарного розвитку культури.

Мистецтво у підготовці майбутнього фахівця повинно займати одне із ключових місць, оскільки:

- Мистецтво є однією із складових у формуванні педагогічної культури викладача вищого навчального закладу.

- Відбувається встановлення висококультурних взаємостосунків між професорсько-викладацьким складом та студентською молоддю.

- Використання мистецтва в процесі навчально-виховної діяльності вищих навчальних закладів сприяє створенню професійної та інформаційно-освітньої бази, що є запорукою якісної підготовки майбутніх фахівців.

- Виховання студентської молоді відбувається на кращих національних і світових взірцях культури і мистецтва.

- Створюється здорова психологічна атмосфера в процесі навчально-виховної та трудової діяльності з використанням кращих мистецьких надбань.

- Встановлюються дружні, партнерські взаємовідносини між студентами різних національностей.

Сьогодні культура педагога - це не вірець формально-етикетної шляхетності, а високоінтелегентна людина за своєю найвищою мистецько-

духовною сутністю із творчим і гуманним способом світобачення, світосприймання. Саме культура є підґрунтям у формуванні особистості педагога, основою якої є мистецтво. Ще у Великій Хартії університетів у 1638 році в Сорбонні з метою їх об'єднання було проголошено: вища школа є інститутом відтворення і передачі культури. Тому вища школа і сьогодні має бути носієм не тільки науки, але і культури. Релігія, мистецтво та наука – це гілки одного і того ж дерева, говорив Альберт Ейнштейн.

Отже, особливої актуальності саме сьогодні набуває теза «Від культури загальносуспільної – до педагогічної культури», що означає відродження національної інтелігенції, створення внутрішніх передумов для розвитку творчої індивідуальності. Тільки у культурно-мистецькому середовищі можуть формуватися високопрофесійні фахівці, здатні вільно і широко мислити, створювати інтелектуальні, духовні цінності, яких завжди потребує суспільство і вища школа зокрема.

Список літератури: 1. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : [підручник] / Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. [та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – 3-те вид., допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с. 2. Зязюн І. А. Філософія професійного розвитку людини / Зязюн І. А. // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : збірник наукових праць // [за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О. Г. РОМАНОВСЬКОГО] . — Харків : НТУ «ХПІ», 2004. — Вип. 5 (9). — 484 с. 3. Иванова Т. В. Проблемы формирования педагогической культуры / Т. В. Иванова. – Луганск, 1991. – 22 с. 4. Коваль П.М. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів засобами мистецтва : монографія / за ред. І. Зязюна. – Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2012. – 318 с. 5. Коваль П. М. Художня культура – складова навчально-виховного процесу / П. М. Коваль // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Випуск 15. – Ч. 2. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 267. 6. Конев В.А. Культура и архитектура педагогического пространства //Вопр.философии. - 1996.- № 10.- С.46-57. 7. Мороз О., Юрченко В. Підготовка майбутнього викладача вищої школи: психолого-педагогічний ракурс//Наукові записки: Зб. наук. стат. [НПУ](#) ім. М. П. Драгоманова. – К.: [НПУ](#) ім. М. П. Драгоманова, 2001. – Вип.41. – С.156-159. 8. Мистецтво як важливий чинник формування творчої особистості майбутнього інженера / О. С. Пономарьов та ін. // Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв: Зб. наук. пр. – Х.: ХДАДМ, 2007. – № 6. – С. 117 – 122. 9. Отич О. М. Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога:

історичний і методологічний аспекти : [монографія] / О. М. Отич // [за наук. ред. І. А. Зязюна]. – Чернівці : Зелена Буковина, 2008. – 440 с. 10. Романовський А. Г. Эстетический компонент культуры инженера – руководителя: учеб. пособие по курсу « Основы теории управления социальными системами» для студ. специализирующихся в сфере управ. де-сти / А. Г. Романовский. – К., 2001. – 63 с. 11. Романовський О. Г. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : [зб. наук. праць / О. Г. Романовський] / [за ред. Л. Л. Товажнянського, О. Г. Романовського]. – Вип. 27 (31). – Ч. 1. – Харків : НТУ «ХПІ», 2010. – 340 с. 12. Щербань П. Сутність педагогічної культури//Вища освіта України. – 2004. - №3. – С.67-72.

Bibliography (transliterated): 1. Zjazjun I. A. Pedagogichna majsternist' : [pidruchnik] / Zjazjun I. A., Kramushhenko L. V., Krivonos I. F. [ta in.]; za red. I. A. Zjazjuna. – 3-te vid., dopov. i pererobl. – K. : SPD Bogdanova A. M., 2008. – 376 s. 2. Zjazjun I. A. Filosofija profesijnogo rozvitku ljudini / Zjazjun I. A. // Problemi ta perspektivi formuvannja nacional'noi humanitarno-tehnicnoi eliti : zbirnik naukovih prac' // [za red. L. L. Tovazhnjans'kogo ta O. G. Romanov'skogo] . — Harkiv : NTU «HPI», 2004. — Vip. 5 (9). — 484 s. 3. Ivanova T. V. Problemy formirovanija pedagogicheskoi kul'tury / T. V. Ivanova. – Lugansk, 1991. – 22 s. 4. Koval' P.M. Teoretichni i metodichni zasadi profesijnoi pidgotovki studentiv vishhih tehnicnih navchal'nih zakladiv zasobami mistectva : monografija / za red.. I. Zjazjuna. – Ivano-Frankivs'k : Suprun V. P., 2012. – 318 s. 5. Koval' P. M. Hudozhnja kul'tura – skladova navchal'no-vihovnogo procesu / P. M. Koval' // Zbirnik naukovih prac': filosofija, sociologija, psihologija. – Vipusk 15. – Ch. 2. – Ivano-Frankivs'k, 2010. – S. 267. 6. Konev V.A. Kul'tura i arhitektura pedagogicheskogo prostranstva //Vopr.filosofii. - 1996.- № 10.- S.46-57. 7. Moroz O., Jurchenko V. Pidgotovka majbutn'ogo vkladacha vishhoi shkoli: psihologo-pedagogichnij rakurs//Naukovi zapiski: Zb. nauk. stat. NPU im. M. P. Dragomanova. – K.: NPU im. M. P. Dragomanova, 2001. – Vip.41. – S.156-159. 8. Mistectvo jak vazhlijvii chinnik formuvannja tvorchoi osobistosti majbutn'ogo inzhenera / O. S. Ponomar'ov ta in. // Visn. Hark. derzh. akad. dizajnu i mistectv: Zb. nauk. pr. – H.: HDADM, 2007. – № 6. – S. 117 – 122. 9. Otich O. M. Mistectvo u rozvitku individual'nosti pedagoga: istoricnij i metodologichnij aspekti : [monografija] / O. M. Otich // [za nauk. red. I. A. Zjazjuna]. – Chernivci : Zelena Bukovina, 2008. – 440 s. 10. Romanovskij A. G. Jesteticheskij komponent kul'tury inzhenera – rukovoditelja: ucheb. posobie po kursu « Osnovy teorii upravlenija social'nymi sistemami» dlja stud. specializirujushhijhsja v sfere uprav. de-sti / A. G. Romanovskij. – K., 2001. – 63 s. 11. Romanovskij O. G. Problemi ta perspektivi formuvannja nacional'noi

gumanitarno-tehnichnoї eliti : [zb. nauk. prac' / O. G. Romanovs'kij] / [za red. L. L. Tovazhnjans'kogo, O. G. Romanovs'kogo]. – Vip. 27 (31). – Ch. 1. – Harkiv : NTU “HPI”, 2010. – 340 s. 12. Shherban' P. Sutnist' pedagogichnoї kul'turi//Vishha osvita Ukraїni. – 2004. - №3. – S.67-72.

Коваль П.М.

МИСТЕЦТВО – ШЛЯХ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статті розглядаються питання педагогічної культури як важливої складової викладача вищого навчального закладу, основою якої є мистецтво. Автор визначає мистецтво, як одну із важливих складових навчально-виховного процесу, за допомогою якого відбувається формування у майбутніх фахівців поваги до інших людей, почуття самоповаги, здатності орієнтуватися у світі духовних цінностей в оточуючому середовищі, уміння приймати рішення і нести відповідальність за свої вчинки.

Ключові слова: культура, мистецтво, педагогічна культура, духовно-естетичний розвиток, навчально-виховний процес.

Коваль П.М.

ИСКУССТВО – ПУТЬ К ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье рассматриваются вопросы педагогической культуры как важной составляющей преподавателя высшего учебного заведения, основой которой есть искусство. Автор определяет искусство, как одно из главных составляющих учебно-воспитательного процесса, с помощью которого осуществляется формирование у будущих специалистов уважение к другим людям, самоуважение, способность ориентироваться в мире духовных ценностей, в окружающей среде, умении применять решения и нести ответственность за свои действия.

Ключевые слова: культура, искусство, педагогическая культура, духовно-эстетическое развитие, учебно-воспитательный процесс.

Koval P.

ART - THE WAY TO PEDAGOGICAL CULTURE ACADEMICS

The article examines the pedagogical culture as an important component of university professors, the basis of which is an art. The author defines art as one of the main components of the educational process, through which the formation of future specialists respect for others, self-esteem, the ability to navigate the world of spiritual values in the environment, the ability to apply the decisions and take responsibility for their actions.

Keywords: culture, art, pedagogical culture, spiritual and aesthetic development, the educational process.

Стаття надійшла до редакції 9.03.2015

УДК 378:174-043.83:377:008

*Макаренко О.А.,
Київ, Україна*

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями.

Глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, стрімкий розвиток інформаційних технологій, зміни на ринку праці висувають підвищені вимоги до особистості майбутнього фахівця, професіонала. Професіоналізмом, за визначенням С. Гончаренка, є висока підготовленість до виконання завдань професійної діяльності, що дає можливість досягти значних якісних і кількісних результатів праці при менших затратах часу, розумових і фізичних сил на основі використання раціональних прийомів виконання робочих завдань [1, с.386].

Нажаль, у сучасних умовах розвитку суспільства наявність відповідної професійної освіти, високої кваліфікації не є гарантією для особистості бути конкурентноздатною на ринку праці. Про це йдеться у працях О. Капто, який наполягає на тому, що професіоналізм як здатність людини до виконання цілеспрямованої діяльності не можна розуміти лише тільки з точки зору володіння нею певною майстерністю. На його думку, потрібен більш широкий підхід, який включав би духовно-моральні